

ПСИХОЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗОСОБОВИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ СТАНІВ ПРИРОДИ І ВНУТРІШНІХ СТАНІВ ЛЮДИНИ

У статті заактуалізовано потребу розгляду психологічної організації безособових конструкцій. Звернено увагу на важливості комплексного дослідження особливостей безособових конструкцій (із залученням культурологічного, психонетичного, етнічного, психологічного аспектів). Створено психологічні класифікації безособових конструкцій на позначення зовнішніх станів природи і внутрішніх станів людини.

Ключові слова: безособові конструкції на позначення зовнішніх станів природи, безособові конструкції на позначення внутрішніх станів людини, психологічний аспект, органи чуття.

В статье актуализируется необходимость рассмотрения психологической организации безличных конструкций. Акцентируется внимание на важности комплексного исследования особенностей безличных конструкций (с применением культурологического, психонетического, этнического, психологического аспектов). Созданы психологические классификации безличных конструкций, которые обозначают внешние состояния природы и внутренние состояния человека.

Ключевые слова: безличные конструкции, которые обозначают внешние состояния природы, безличные конструкции, которые обозначают внутренние состояния человека, психологический аспект, органы чувств.

The article focuses on psychological analysis of the impersonal constructions. Importance of complex investigation the peculiarities of the impersonal constructions is singled out (with unit of cultural, psychonetical, ethnic and psychological aspects). The psychological classification of the impersonal constructions which denotes the inner person's conditions and outer nature's conditions is framed.

Key words: the impersonal constructions which denotes the inner person's conditions, the impersonal constructions which denotes the outer nature's conditions, psychological aspects, organs of sensations.

Залучення психологічного аспекту до вивчення безособових конструкцій (далі БК) продиктоване пошуком відповіді на питання взаємозв'язку мови і мислення та способу втілення психологічних особливостей мислення в одиниці мови. З огляду на те, що мислення – вища психологічна форма пізнавальної діяльності, воно тісно пов'язане з чуттєвим пізнанням світу. Увесь матеріал для своєї діяльності мислення отримує лише з чуттєвого пізнання, і через чуттєве пізнання воно безпосередньо пов'язується з зовнішнім світом [3, 177], утворюючи таким чином відповідні уявлення про навколишній і внутрішній світи.

Так, у ході дослідження природи БР на позначення зовнішніх станів природи (далі ЗСП) і внутрішніх станів людини (далі ВСЛ) ми звернули увагу на те, що вивчення БК із лінгвокультурологічної точки зору дозволяє віднести їх до міфологізованих мовних одиниць (міфологем), закріплених у розмовній мові, мові художніх творів, фразеологічних одиницях, прокляттях [6] і поясненнях до них. Проте не менш важливим є висвітлення психологічного аспекту з метою усвідомлення складного і взаємопов'язаного процесу утворення відчуттів і мислення та фіксування їх одиницями мови. Основне завдання дослідження полягає в з'ясуванні причин вживання БК сучасними носіями української мови на психологічному рівні, знаючи, що БК притаманна давня міфологічна основа.

Щоб зрозуміти психологічні процеси, які сприяють формуванню й подальшому вживанню безособових речень (далі БР), нам необхідно знати, як вони працюють. Для цього ми розмежуємо структуру безособових конструкцій (дієслів, речень, виразів) від значеннєвого внутрішнього поля, вивчення якого дасть можливість дослідити “те, що лежить за словом” [4, 85]. Потім акцентуємо увагу на характеристиці пізнавальних функцій (зорових, слухових, тактильних, органічних та ін. відчуттів, емоцій), що виражаються безособовими дієсловами на позначення ЗСП і ВСЛ. Адже “ментальні феномени можуть бути повністю зрозумілі лише в контексті взаємодії організму з його оточенням” [4, 88]. Тому все, що ми сприймаємо й трансформуємо в мовні одиниці, зокрема безособові дієслова і речення, фразеологічні звороти, ми усвідомлюємо органами чуття. Наприклад, “коли ми що-небудь бачимо, ми не просто бачимо: ми відчуваємо, що бачимо щось своїми очима. У відповідному місці нашого мозку обробляються сигнали про те, що відбувається з нашим організмом” [10, 232].

Звернення до психологічних аспектів лінгвістичного дослідження БК пов'язане з проведеними сучасними дослідженнями А. Дамазіо стосовно ролі емоцій, почуттів, тіла та його частини – мозку – у формуванні образів усвідомлення, особливостей взаємодії між тілом і розумом, образами усвідомлення і

мовою і т. ін. [4, 83], а також із рецептивною теорією відчуттів, згідно з якою відчуття – пасивний процес [2, 122]. Звернімо увагу на те, що А. Дамазіо досліджує зазначену проблематику в межах нейропсихології, із залученням клінічних експериментів. Наше дослідження психологічної організації БК переслідує інше завдання: вивчити вплив органів чуття і мислення на утворення й семантичне навантаження мовних одиниць. Залучення психологічного аспекту продиктоване також необхідністю доповнення структурно-семантичної і лінгвокультурологічної природи БР чіткою усвідомленістю себе і свого внутрішнього світу у світі зовнішньому.

З огляду на міфологемний характер БК зазначимо, що під міфом ми розуміємо першу стадію розвитку мови й мислення людини [5, 87]. Міф є багатофункціональним. Так, у БР на позначення ЗСП міф усвідомлюється як осмислене особливим чином явище природи, а в БР на позначення ВСЛ – осмислені за допомогою міфологічного мислення хвороби, емоції тощо. Про міфологічність БК свідчить і той факт, що ми усвідомлюємо і сприймаємо світ емоційно, за допомогою сенсорних органів, що споріднює міф і психологію сприйняття. Натомість емоційний спосіб пізнання світу мав замінити раціональний тоді, коли міфологічне мислення замінила стадія раціоналістичної свідомості. Цей факт повинен був знайти вираження й у структурі мови, зокрема в трансформації односкладних безособових речень у двоскладні речення. У таких конструкціях дія повинна концентруватися на основі вольового акту людського «Я», людської свідомості, де «Я» виступатиме активним діячем, а не носієм стану, а воля – це реальність, яка діє без основ, просто тому, що вона є [1]. Основним компонентом таких речень виступає відповідальна позиція власного «Я» людини, її проактивний стан свідомості, напр.: *Мені прийдеться це зробити. – Я повинен це зробити; Мені не хочеться читати. – Я мушу читати; Їсти страх хочеться (Коцюб.). – Я дуже сильно хочу їсти.*

Відсутність такої трансформації у процесі діахронічного розвитку української мови акцентує нашу увагу на двох чинниках: на наявності міфологічного суб'єкта в семантичній природі БР і на важливості залучення етнічного фактору до якого належать особливості в культурі, побуті, мові і навіть свідомості. Наприклад, раціональне мислення, яке притаманне англійцям і чітко простежується в аналітичній будові англійської мови протиставляється реактивній свідомості українців, а також синтетичній будові мови і наявності в ній безособових речень (пор.: *It is raining. – Дощить; It is snowing. – Сніжить; I feel sick. – Мене нудить; I feel sleepy. – Мені хочеться спати; I feel pain. – Болить*). Тобто вживання БК свідчить про існуючі протиріччя між психологічним процесом утворення й усвідомлення безособових одиниць носіями мови та їх теоретичним обґрунтуванням на лінгвістичному рівні. Щоразу, коли ми стикаємося з будь-яким явищем, то маємо справу з чуттєвою оболонкою та зі значенням, яке в ній закладене. Саме тому до нашого дослідження ми долучаємо висвітлення, окрім культурологічних, ще й психологічних, психонетичних й етнічних особливостей українців.

Вивчення чуттєвих станів пояснюється тим, що подразник (фізичний або фізіологічний процес) впливає на відповідний орган (рецептор), через який нервова система отримує подразнення і збуджує центр у корі головного мозку [2, 127], а мозок сприймає це подразнення у вигляді відчуттів і перетворює створене відчуття в невербальне мислення та в одиниці мови (звуки, слова, речення). Відчуття – джерело наших уявлень про оточуючий світ. До основних спеціалізованих органів чуття (органів сенсорної системи) належать такі: зоровий, слуховий, нюховий, смаковий, тактильний тощо.

Звернімо увагу на здатність безособових дієслів передавати стани, зумовлені подразненням відповідних сенсорних органів. Так, з психологічної точки зору, ЗСП ми відчуваємо за допомогою зору, слуху, шкіри (температурними відчуттями). Це т. зв. зовнішньо-просторова локалізація подразника. ВСЛ сприймаємо відчуттями тіла (здебільшого органічними), емоціями, переживаннями, тобто внутрішньо-просторовою локалізацією подразника. Психологічні особливості організму людини сприяють подальшому розмежуванню безособових дієслів за допомогою органів сенсорної системи.

Психологічна класифікація безособових дієслів на позначення ЗСП

БК на позначення ЗСП класифікуємо за контактом із зовнішнім подразником. (т. зв. дистантні відчуття). Зовнішні стани природи, виражені БК, фіксують відчуття, зумовлені переважно подразненням зорових, слухових, шкірних відчуттів.

I. Зорову групу утворюють БК, які на семантичному рівні констатують дії, зумовлені подразненням зорових відчуттів, які, у свою чергу, характеризуються за кольоровою гамою і світлістю.

1. За кольоровою гамою зорові відчуття представлені такими безособовими одиницями, як: *сіріє, біліє, рожевіє, чорніє, жовтіє* та похідними від них (*зарожевіло, посіріло* і т. д.).

2. Світлість, зафіксована зором, трансформується в дієслова на зразок *вияснятися, виднішати, світати, обутріти, проясніти, яснити* і под.

II. Слухову групу формують БК, покликані фіксувати звукові коливання. До цієї групи належать такі одиниці: *загоготати, затріскотати, заторохтіти, гримить, погриміти, погуркувати, поскрипувати, прогриміти, тріщати, ударяти* тощо.

III. Групу, покликану констатувати дію шкірних рецепторів, представляють безособові дієслова і

БР, що передають відчуття, спричинені дією механічних і температурних властивостей предмета на поверхню шкіри: *сікти, обдавати, облягати, оповивати, подихати, посипати, продувати, гарячити, в'ялити, обігрівати, парити, морозити, поморозити, потеплішати, посвіжити, похолодити, придавлювати, припікати, спекти* і под. Група найбільша за чисельністю.

У межах слухової групи одним із способів утворення безособових дієслів на позначення ЗСП виступають звуконаслідувальні слова (пор.: трісь – тріскотати, затріскотати, трішати; гуп – загувало; дмух – задмухало; торох – заторохтіти; хлюп – захлюпати; хлип – захлипало; гур – погуркувати, скрип – поскрипувати; хльось – хльоснути тощо.

Психологічна класифікація безособових дієслів на позначення ВСЛ

БК на позначення ВСЛ класифікуємо за контактом із внутрішнім подразником (т. зв. контактні відчуття), з-поміж яких виокремлюємо органічні, кінестетичні, шкірні [2, 128].

I. Найбільшу групу БК на позначення ВСЛ утворюють безособові дієслова, які фіксують органічні відчуття – відчуття, пов'язані зі станом внутрішніх органів. Вважаємо, що це пов'язане з поганим розумінням власного тіла. Цю думку підтверджує той факт, що всі органічні відчуття зазвичай зливаються в одне відчуття – самопочуття (добре і погане).

1. Добре самопочуття асоціюється зі здоров'ям або одужанням і представлене такими дієсловами: *знімати, висятися, відлягати, відпускати, відхитнути, відхлинути*.

2. Погане самопочуття свідчить про існування болю, хвороби, недуги, напр.: *боліти, вкидати, душити, ухопити, заколоти, нудить, занувати, затенькати, затрясти, знобити, канудити, кидати, кольнути, лихоманити, ломити, морозити* тощо.

Зазначимо, що дієслів на позначення поганого самопочуття значно більше аніж на позначення доброго.

II. Кінестетичні (рухові) відчуття, зафіксовані в дієсловах, характеризують:

1. М'язові скорочення: *засудомити, зіпльовати, корчити, поїняти, покрутити, поскручувати, погнути, сіпати, скандзюбити, скручувати*.

2. Координацію рухів: *водить, носить, баламутиться* та ін.

III. Третю групу утворюють людські почуття та емоції, пов'язані з задоволенням чи незадоволенням біологічних та душевних потреб. До цієї групи належать такі дієслова: *бажатися – не бажатися, хотіти – не хотіти, кортіти, манити, манути, покортіти, потеплішати* та ін.

Звернення до класифікації безособових одиниць за допомогою зорових, слухових, тактильних, слухових та ін. аналізаторів продиктоване необхідністю усвідомлення того, як сенсорні відчуття не дають можливості вивільнити активність нашої свідомості й, відповідно, активність мислення. У цьому полягає мета психонетичного аналізу природи безособових одиниць. Оскільки свідомість є основним поняттям психонетики ми акцентуємо увагу на тому, що воно є “уособленням єдності психічних процесів, які приймають активну участь в усвідомленні людиною об'єктивного світу і свого власного буття” [8, 436]. Усвідомленим вважаються речення на зразок *Я відчуваю біль* або *Я відчуваю нудоту*, які підтверджують тісну пов'язаність свідомості з мовою за давністю. А людина є спільною ланкою між мовою і свідомістю, бо вони притаманні лише їй. Відповідно речення на зразок *У мене болить серце. Мене нудить* посвідчують той факт, що психологія і культура виконують функцію обмеження свідомості. Тому усвідомлення залежності сприйняття від психологічних процесів особистості сприяє утворенню конструкцій із внутрішнім «Я» людини. “«Я» – це структура, що володіє двома основними якостями: можливістю вільної вольової дії і можливістю спостереження” [1]. Усвідомлення залежності від минулого культурного досвіду народу, зафіксованого БК, сприятиме залученню до побудови речень раціонального (проактивного) мислення.

Наша культура, мислення і мова побудовані таким чином, що будь-яке явище повинне мати свою причину, а дія мати основу, що видно з семантичної природи БК. Тобто українцям як етнічній групі легше виступати жертвою когось або чогось / підпорядковуватися кому-небудь, що потім трансформується у проблемне мислення і блокує пробудження волі та перетворення свідомості в активний процес. Це явище ми вбачаємо в БК української мови.

Основною задачею психонетики є створення тенденцій у будові культури і психології, що підтримують нові форми активної свідомості. Разом вони здатні звільнити носіїв мови від культурних і психологічних обмежень. Щоб звільнитися від панування будь-яких обмежень, необхідно їх вивчити, аби дізнатися, як вони організовані. Культурні обмеження, а саме міфологічне обґрунтування БК, існування прихованого міфологічного суб'єкта, дає можливість сучасним носіям української мови дізнатися більше про міфологічну спадщину свого народу. Психологічні обмеження будуть зняті за умови можливої **усвідомленої** (виділено нами. – Г. Ч.) трансформації БР у речення з фіксованим внутрішнім «Я» (наприклад, *Мені не спиться. – Я не хочу спати ... (унаслідок яких-небудь причин); Мене підв'яло. – Я відчуваю хворобливий стан від дії холодного вітру*). Уміння відійти від обмежень сприятиме особистісному автоматичному вивільненню реалізації внутрішнього “Я” у світі, постійній роботі

мислення, а не його імітуванню (пор.: *Видно, я старіюсь, що так мене зломало на одну невдалу зиму (Л. Укр.)* – це імітація мислення, а *Видно, я старіюсь, бо я відчуваю фізичне знесилення...* – активне раціональне мислення). Проте головним висновком є раціональне усвідомлення того, що не зовнішній і внутрішній світи повинні господарювати над нашими емоціями та відчуттями, а навпаки: усвідомлені психофізіологічні відчуття над ними. Іншими словами, те, що раніше вважали колективним позасвідомим [9] потребує перенесення у сферу особистісного усвідомлення.

Створена психологічна класифікація БК на позначення ЗСП і ВСЛ дозволяє зробити такі узагальнення:

Спільною ланкою, яка уможливила поєднання психології, культури та лінгвістики виступає антропоцентризм. Людина – головний провідник і сприймач чуттєвих подразників, як із зовнішнього середовища, так і з внутрішнього. Оскільки БР виникли в часи існування праіндоевропейської мови, відповідно вони констатували ті стани, які були викликані первинними емоціями. До первинних емоцій відносимо почуття страху перед непізнаним світом, як зовнішнім, так і внутрішнім. На наш погляд, емоційна і чуттєва сфери людини сприяли утворенню міфологічного світогляду давніх слов'ян, в основу яких був закладений страх перед вищими силами, викликаний внутрішнім інстинктом самозбереження. Зазначений висновок підтверджуємо психологічним доказом: доведено, що органи чуттів сформувалися в процесі довгого історичного розвитку [2, 123], а також тим, що без відчуттів важко пізнати будь-яку дію, рух, які відбуваються в зовнішньо-внутрішньому просторовому оточенні. Тож тривалий історичний розвиток органів чуттів із психологічного та розвиток БК із лінгвістичного аспектів дозволяє висунути припущення про існування тісної взаємодії між сенсорними органами людини й утворенням безособових одиниць, у зв'язку з тим, що БК є наслідком складних процесів сприйняття світу (зовнішнього і внутрішнього) різними органами чуття.

На спосіб вираження мовними засобами психологічних відчуттів людини впливають історичні особливості культури. Оскільки чуттєві стани пояснюються дією мозку, то міфологічне потрактування зовнішньо-внутрішньої просторової локалізації світу – це одне з перших намагань людини відобразити світ за допомогою мислення. Відчуття щоразу провокують діяльність думки, проте мислення є активним тоді, коли відчуття переживаємо **вперше** (виділено нами. – Г. Ч.) (воно невідоме, загадкове, мозок шукає суб'єктивну відповідь на відчуття, яке передають сенсорні органи). Якщо відчуття повторюються багаторазово (як-от явища природи: *світає, зоріє, ночіє, темніє*; тривале відчуття болю і под.), то мислення набуває пасивного характеру. Цим, а також поганим усвідомленням себе і свого організму пояснюємо несвідоме вживання БР на сучасному етапі розвитку мови, яке проявляється у виборі пасивної синтаксичної конструкції (*Мені не спиться. Мене нудить*).

Згідно з науковим традиційним поглядом, відчуття складно залучити в картину наукового дослідження, вони повинні назавжди залишатися загадковими [4, 83]. Саме загадковість це ще одна ознака, яка поєднує відчуття і міф з БК. Тому БК – це перша спроба людини перцептивно пояснити світ за допомогою міфологічного мислення. Міфологічний світогляд як один із перших шаблів розвитку мислення тісно межує із чуттєвим сприйняттям світу як нижчої неусвідомленої форми духовності [8:27]. Тож міфологічні погляди – це форма сприйняття зовнішнього і внутрішнього світу крізь призму апперцепції (залежності сприйняття від минулого досвіду), погане розуміння якої вводило людину в певні стани (страху, хвороби) і опановувало нею.

Вивчення процесу фіксування явищ світу органами чуття на прикладі БК доводить: раціональне усвідомлення власних відчуттів як активних процесів формування мислення і мови утворює активні синтаксичні конструкції. Неусвідомлене (ірраціональне) констатування відчуттів продукує пасивні безособові конструкції. Отже, БК можна усвідомлювати раціонально за умови уведення відчуття до складу речення, яке може трансформувати БК у двоскладні конструкції активного стану, напр.: *Мене водить. – Я маю погану координацію рухів (унаслідок дії хвороби, болю); Ріже мені і пече під боками, – обіззався із хати жіночий старечий голос (Збан.). – Я відчуваю різкий біль і печію під боками...; Мене тіпало як у лихоманці... (Збан.). – Я відчував тіпання (дію за значенням тіпати і тіпатися) як у лихоманці; Його почало морозити (Досв.). – Він відчуває дію морозу (унаслідок дії стихії) або Він відчуває дію морозу (унаслідок дії хвороби).*

Мова і мовлення як знакові системи є тими ключовими особливостями, що відрізняють людське мислення від мислення тварин. Відчуття, мислення і мова утворюють причинно-наслідковий зв'язок. Так, зовнішній і внутрішній світи ми відчуваємо за допомогою відчуттів. Відчуття відтворюються в мисленні, а мислення виражається словом, реченням, текстом (внутрішнім мовленням, комунікацією). Міфологічне мислення характеризується тим, що всі незрозумілі явища, які відчувала людина приписувалися дії міфологізованих божеств. Проте подальше усунення міфологічних імен сприяло утворенню безособових одиниць. Із психологічної точки зору саме загадковість людських відчуттів сприяла утворенню БК.

Відзначимо, що психологічне висвітлення внутрішньо-семантичного поля БК покликане дати відповідь на питання існування безособових одиниць на сучасному етапі розвитку мови. Вважаємо, що

відчуття є прихованим джерелом наших знань про зовнішній і внутрішній світи, а міфологічні погляди – це один із варіантів сприйняття світу. Зауважимо, що за умови усвідомлення психологічних процесів, які приймають активну участь у творенні мовлення, БР поступово можуть витіснятися двоскладними конструкціями. Якщо такий процес не відбудеться і БР надалі належатимуть до активного словника, то це, у першу чергу, слугуватиме беззаперечним доказом того, що міфологічні погляди на суб'єкт БР – це вроджена пам'ять українського народу, яка зберігається на несвідомому рівні та забезпечує розуміння мовцями один одного в процесі комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтияров О. Г. Задачи психонетики [Электронный ресурс] / О. Г. Бахтияров. – Режим доступа: http://clubs.ua.ru/4611686018427398223/replies.xml?item_no=4719.
2. Гамезо М. В., Домашенко И. А. Атлас по психологии. – М., Просвещение, 1986. – 272 с.
3. Гамквалидзе Т. В., Иванов В. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. – Тбилиси, Изд-во Тбилисского университета, 1984. – 1330 с.
4. Залевская А. А. Проблема «тело – разум» в трактовке А. Дамазио // *Studia Linguistica Cognitiva*. Вып. 1. Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы. – М.: Гнозис, 2006. – С. 82–104.
5. Кацнельсон С. Д. К вопросу о стадильности в учении Потебни // *Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз.* – 1948. – Т. 7. – № 1. – С. 80–90.
6. Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
7. Словник української мови в 11-ти тт. – К.: Наук. думка, 1970-1980.
8. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.
9. Юнг К. Г. Психологическая теория типов // *Проблемы души нашего времени.* / Пер. с нем. А. М. Боковиков. – М., 1993. – С. 90–110.
10. Damasio, A. (1994). *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York: Avon Books. – pp. 230–233.

Ольга ВАЛІГУРА

УДК 811.111+81'342

МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПОРОДЖЕННЯ ІНТЕРФЕРОВАНОГО МОВЛЕННЯ БІЛІНГВОМ

У статті розглянуто когнітивну модель розумово-мовленнєвої діяльності білінгва та з'ясовано механізми породження ним інтерферованого мовлення.

Ключові слова: когнітивна модель, розумово-мовленнєва діяльність білінгва, породження інтерферованого мовлення.

В статье рассматривается когнитивная модель речемыслительной деятельности билингва, исследуются механизмы порождения им интерферированной речи.

Ключевые слова: когнитивная модель, речемыслительная деятельность билингва, порождение интерферированной речи.

This article presents the cognitive model of a bilingual's speech activity, as well as analyses the mechanisms of the interfered speech generation.

Key words: cognitive model, a bilingual's speech activity, interfered speech generation.

Аналіз робіт, присвячених дослідженню міжмовних контактів і взаємодії мов у міжкультурному спілкуванні, свідчить, що проблема двомовності та багатомовності привертає останнім часом зростаючу увагу науковців та набуває ознак однієї із центральних у сучасній лінгвістиці. Особливу зацікавленість викликають питання встановлення причин мовної, у тому числі й фонетичної, інтерференції, з'ясування її ролі та функцій у соціальному, психологічному, нейрологічному й лінгвістичному планах.

Разом з тим наукове розв'язання цієї проблеми стримується внаслідок наявності двох діалектично суперечливих обставин. По-перше, спроби формування теоретичних основ опису явища фонетичної інтерференції до недавнього часу здійснювалися переважно в межах структурно-функціонального підходу на підставі його методологічного інструментарію (див. праці У. Вайнрайха, Ю. О. Жлуктенка, С. В. Семчинського, А. А. Метлюк, Е. Хаугена, I. Mennen, J. Wells). По-друге,